

FIIA 19/2016

COMMENT

Leo Michel
Ulkopoliittinen instituutti

Puolustussopimukset Yhdysvaltain kanssa: kahdensivisyys ei ole vaihtoehto Natolle

Ruotsi ja Yhdysvallat sopivat äskettäin laajentavansa puolustusyhteistyötään, ja Suomi keskustelee Yhdysvaltain kanssa samankaltaisesta sopimuksesta. Pitäisikö Suomen ja Ruotsin hakea turvatakuita Naton sijaan Yhdysvalloilta?

Ajatus Suomen ja Ruotsin keskinäisistä puolustussopimuksista Yhdysvaltain kanssa Nato-jäsenyyden sijaan saattaa näyttää loogiselta: se olisi askel eteenpäin siitä teknisestä sopimuksesta, jollaisen Ruotsi ja Yhdysvallat ovat allekirjoittaneet ja jollaisesta Suomi ja Yhdysvallat parhaillaan keskustelevat. Sopimuksella laajennetaan kahdensivistä käytännön yhteistyötä esimerkiksi sotilaiden koulutuksessa, tiedon jakamisessa ja tutkimuksessa.

Miksi yrittää tavoitella 28 Natoon (29:n, kunhan Montenegrosta tulee jäsen) yhteisymmärrystä, jos Naton kollektiivista puolustusta koskeva viides artikla nojaa Yhdysvaltain sitoumukseen ja kykyihin?

Washington ei kuitenkaan hyväksyisi ajatusta. Syitä on useita.

Puolustusliitossa ei koskaan ole ollut kyse vain Yhdysvaltain sitoumuksesta Eurooppaan. Niin viidennessä artiklassa, Naton monikansallisissa rakenteissa kuin varsinaisissa operaatioissakin on kyse ajatuksesta, jonka mukaan yksi toimii kaikkien ja kaikki toimivat yhden puolesta. Tämä sitoo eurooppalaiset ja kanadalaiset toimimaan yhdessä ja tarpeen tullen puolustamaan toisiaan. Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskut New Yorkiin ja Washingtoniin osoittivat, että Nato voi tarpeen tullen toimia amerikkalaisten avuksi, jos heitä uhataan.

Puolustusliiton kollektiivisesta luonteesta on Yhdysvalloille hyötyä. Se osoittaa amerikkalaisille, että nämä eivät ole yksin estämässä hyökkäävää käytöstä eivätkä jäisi yksin, jos jotakuta liittolaista pitäisi puolustaa. Lisäksi puolustusliitto tarjoaa poliittiset, lailliset ja käytännölliset puitteet, joiden perusteella yhteen liittolaismaahan sijoittuneet yhdysvaltalaisjoukot voivat auttaa toista jäsenmaata.

Toisinaan Yhdysvaltain johtokovistelee eurooppalaisia ja kanadalaisia, jotta nämä lisäisivät puolustuskykyjään. Yhdysvaltain silloinen puolustusministeri Robert Gates varoitti 2011, että Nato oli jakautumassa ”niihin, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä maksamaan hinnan ja kantamaan taakan liittokunnan sitoumuksista, ja niihin, jotka nauttivat jäsenyyden eduista mutta eivät halua jakaa riskejä ja kustannuksia”. Kolme puolustusministeriä on sittemmin ilmaissut olevansa samalla kannalla.

Puolustusliitto on kuitenkin osoittautunut sinnikkäämmäksi kuin arvostelijat ovat ennustaneet. Heinäkuisessa Varsovan huippukokouksessa Nato päätti lähettää ensi vuodesta alkaen neljä pataljoonaa monikansallisia taistelujoukkoja Baltiaan ja Puolaan. Joukkoja johdavat Britannia, Saksa, Kanada ja Yhdysvallat, ja niissä on kiertäviä yksiköitä Norjasta, Tanskasta, Hollannista, Ranskasta ja Belgiasta.

Jos Venäjä kohdistaisi aggressiota jotakuta liittolaismaata vastaan tällä alueella, vastaus aggressioon olisi kollektiivinen.

Naton viidennen artiklan mukaan jokainen jäsenmaa on sekä yksin että kollektiivisesti velvollinen auttamaan hyökkäyksen kohteeksi joutunutta liittolaista. Jos koko Nato reagoisi hitaasti, Yhdysvalloilla olisi silti velvollisuus auttaa.

Koska transatlanttisiin suhteisiin liittyy Yhdysvalloille elintärkeitä etuja, on mahdoton ajatus, että aseellinen hyökkäys yhtä tai useampaa Nato-maata vastaan ei laukaisisi Yhdysvaltain päättävistä sotilailista vastaiskua. Myös Amerikan geostrategiset intressit pakottaisivat sen toiminaan: esimerkiksi Japani ja Etelä-Korea kaiketi reagoisivat, jos Yhdysvaltain asevoimien komentaja määräisi joukkonsa katsomaan sivusta hyökkäystä johonkin eurooppalaiseen liittolaismaahan. Mailla on Yhdysvaltain kanssa keskinäiset puolustussopimukset.

Yhdysvallat, Suomi ja Ruotsi tietysti haluavat välttää konfliktia alun perinkin. Tästä syystä kahdensivisissä puolustustakuissa ei olisi järkeä: ne heikentäisivät pelotevaikutusta viestimällä puolustusliiton jäsenmaille, että Yhdysvallat on menettänyt uskonsa niiden sitoumukseen kollektiiviseen toimintaan. Tämä rohkaisisi Venäjän provosoivaa käytöstä, jolla se yrittää murtaa transatlanttista solidaarisuutta.

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on riippumaton tutkimuslaitos, joka tuottaa korkeatasoista tutkimusta poliittisen päätöksenteon ja avoimen keskustelun tukemiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Korkean laadun varmistamiseksi ainakin kaksi asiantuntijaa lukee ja kommentoi kaikkien instituutin julkaisujen käsikirjoituksia. Julkaisut käyvät lisäksi läpi ammattimaisen kielitarkastuksen ja editointiprosessin. Julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

Kahdenväliset takuut aiheuttaisivat vastustusta myös Washingtonissa. Puolustushallinto Pentagon suhtautuisi varautuneesti sellaiseen ennakkotapaukseen, joka loisi Yhdysvalloille ainutlaatuisia, Naton järjestelmistä irrallisia tai niitä kopioivia puolustusjärjestelyitä Suomen ja Ruotsin kanssa. Myös Yhdysvaltain senaattorit, joiden tulee hyväksyä uudet sopimukset, suhtautuisivat skeptisesti kahdenvälisiin sopimuksiin. Moni katsoisi, että sopimusten riskit ja vastuut olisivat yksipuolisia ja sopimukset suosisivat Suomen ja Ruotsin intressejä eivätkä edistäisi transatlanttista taakanjakoa.

Joku voisi ehdottaa myös kahdenvälisen sopimuksen variaatiota: Yhdysvaltain ”väli aikaista” mutta muodollista takuuta suojella Suomea ja Ruotsia sillä välin, kun maat ovat päättäneet hakea Naton jäsenyyttä mutta eivät vielä ole saaneet liittymisprosessia päätökseen. Tuona aikana Venäjä todennäköisesti osoittaisi voimaansa ja yrittäisi siten saada maita pyörtämään päätöksensä. (Ne ”salaiset” turvatakuut, joita Ruotsilla huhutaan olleen Yhdysvalloilta kylmän sodan aikana, ovat WikiLeaksin ja Venäjän hakkerien ajan fiktiota, eikä niillä olisi ollut toivottua pelotevaikutusta.)

Teoriassa ”väli aikaiset” takuut olisivat voimassa vain lyhyen ajan

(ehkäpä muutaman kuukauden), ottaen huomioon Suomen ja Ruotsin puolustusvoimien laadun ja sen, että ne jo nyt työskentelevät läheisesti yhdessä Naton kanssa. Takuut olisivat silti ongelmallisia: Washingtonin, Tukholman ja Helsingin pitäisi sopia yksittäisten takuiden kestosta, sillä Naton jäsenyysprosessilla ei ole takarajaa. Lisäksi pitäisi sopia Suomen ja Ruotsin yhteisen puolustuksen tilapäisestä operationaalisesta suunnittelusta sekä siitä, miten takuita muutetaan tai miten ne kumotaan, jos Suomi tai Ruotsi muuttaisi mielensä Natoon liittymisestä.

Yhdysvallat ja Nato ovat silti kiinnostuneita laajentamaan yhteistyötään Suomen ja Ruotsin kanssa. Naton apulaispääsihteeri Alexander Vershbow totesi äskettäin Helsingin-vierailullaan: ”Kriisi Baltiassa voisi vaikuttaa sekä Naton jäsenmaihin että Suomeen. Nato voisi päättää vastata kriisiin suojelemalla liittolaisiaan ja auttamalla läheisiä kumppaneitaan.”

Eronteko ”liittolaisiin” ja ”kumppaneihin” oli eittämättä tarkoituksellinen. Suomi ja Ruotsi pysyvät jälkimmäisessä ryhmässä niin kauan, kunnes päättävät liittyä edelliseen. Kahdenvälinen sopimus Yhdysvaltain kanssa ei ole kolmas vaihtoehto.